

ŽIVETI Z DROGAMI - NE HVALA

intervju z dr. Andrejem Kastelicem

Dr. Andrej Kastelic je vodja oddelka za mladostnike v Centru za mentalno zdravje pri Univerzitetni psihiatrični kliniki v Ljubljani. Je avtor več strokovnih člankov o problematiki drog, uredil je zbornik z naslovom *Zloraba drog* (Rokus, Ljubljana 1992). Trenutno pripravlja knjigo *Živeti brez drog*, v kateri bodo predvsem mladi sami, kot tudi njihovi starši in vzgojitelji lahko dobili raznovrstne informacije in odgovore na vprašanja o drogah, ki jim sicer niso ravno dosegljivi. Kot psihiater se dnevno srečuje z mladostniki v težavah, med katerimi so tudi odvisni od drog. Sam izraža zelo netoleranten odnos do droge, ki ga utemeljuje s strokovnimi izkušnjami in dodatno krepi z iskrenim prizadevanjem ponuditi mladostnikom življenje brez drog.

V zadnjem času se veliko piše in govori o drogah. Kakšen se vam zdi ta govor?

Res je v zadnjem času veliko pisanja in govorjenja o drogah. V časopisih se tedensko srečujemo s članki, na televiziji se vrstijo oddaje. Menim, da s takim senzacionalističnim načinom govora dosežemo predvsem to, da po eni strani

pri ljudeh vzbujamo strah, odpor, po drugi strani pa na nek način prispevamo k povečanju odvisnosti, saj droge naredimo zanimive.

Skrajni čas je že, da se ljudje začno zavedati odgovornosti za svoje zdravje, da se jim vzbudi željo po skrbi zase; ne samo v smislu strogih medicinskih programov, ampak predvsem v smislu dobrega počutja, prepoznavanja svojih čustev: jeze, žalosti, veselja...

Govoriva o "drogah". Kaj pravzaprav zaobjema ta pojem?

Z drogo v pogovornem jeziku mislimo na substanco, ki deluje na naše počutje in mišljenje. Na to se da seveda vplivati na različne načine, mi pa se lahko odločamo ali za tiste, ki so v življenju bolj konstruktivni, ali pa za tiste, ki vodijo le v pozabo in k sproščanju napetosti. V zgodovini je imela vsaka civilizacija svojo drogo. Tiste droge, ki so zasidrane v civilizaciji, so na nek način celo manj nevarne. Tako sta na primer bila hašiš v Indiji ali kokain v Južni Ameriki precej nenevarni drogi. Drug primer je, ko je droga družbeno regulirana s tem, da se jo uporablja samo ob določenih ritualih, verskih praznikih. Redkokdaj v zgodovini pa so se droge tako zlorabljale kot konec 19. in v 20. stoletju.

Trdite, da se posameznik zavestno odloči za drogo ali proti njej in mora za to svojo odločitev sprejeti vso odgovornost za posledice, ki iz nje izhajajo. Toda do kod sega posameznikova odgovornost zase in kje se začinja odgovornost drugega zanj?

Odločitev posameznika za drogo je ponavadi zavestna. Takrat ko se odloči za drogo, je za to dejanje odgovoren. Seveda je pomembno, da ima na voljo čimveč informacij, ki mu omogočajo presojanje in trezno odločitev. V primeru, ko človek razpolaga tudi z drugimi možnostmi iskanja ugodja, droge najbrž niti ne bo potreboval. Potem ko pa je že zasvojen, obstajajo faze - posebno če je od droge fizično odvisen - ko ni sposoben odločati in se drogi upreti. Vendar kljub temu obstajajo določena obdobja, ko bi se lahko odločil - npr. v času, ko ne prestaja abstinencijske krize - in spremenil svoj življenjski stil, če bi to seveda hotel. Menim, da posameznik lahko preneha uživati tudi opiatne droge; seveda so problem tudi fizični simptomi, vendar je tu še pomembno nerešeno vprašanje: "Kaj boš počel takrat, ko z drogo prenehaš?" Ta drugi del je zelo pomemben. In tu vidim mesto družbe, družine, prijateljev, da takemu posamezniku ponudi pomoč in ga zna

motivirati, da najde nove cilje in smisle. Imam zelo dobre izkušnje, ko so se starši in otroci začeli samoorganizirati, se skupaj sestajati in komunicirati na drugačen način.

Tudi v 70. letih se je v Sloveniji veliko govorilo o drogah, potem je v 80. vsa zadeva o njih nekako potihnila, v 90. pa se znova srečujemo z izbruhom. Ali lahko primerjate obe obdobji?

Moram priznati, da se s problemi drog takrat še nisem ukvarjal, vendar pa mislim, da je danes stvar bistveno bolj katastrofalna kot v 70. letih. Nekateri trdijo, da so droge vedno bile in vedno bodo. To je seveda res, vendar se moramo zavedati, da se je v tem času pojavila vrsta novih sintetičnih drog, da so nekatere droge postale bistveno bolj nevarne in se uživajo v oblikah, ki so za posameznika

Droge obstajajo v Sloveniji že 20 let. Po mojih ocenah je okoli 80 - 90 odstotkov uživanja neproblematičnega.

Slavko Gorjup, Stigma

nevarnejše. Velika razlika, ki jo lahko zaznamo, je ta, da je trava postala veliko bolj nevarna zaradi bistveno večje vsebnosti psihoaktivne substance (deltatetrahidrokanabinola - THC). Vedno več ljudi sega po drogi, zato mora biti tudi strategija do nje drugačna od tiste v 70., ko je prevladovalo precej tolerantno stališče do droge.

Ste potemtakem proti legalizaciji marihuane?

Osebnost sem do jemanja drog izrazito netoleranten. Menim, da je potrebno ljudem ponuditi življenje brez droge. Sem odločno proti legalizaciji, zlasti trave. Čeprav pri travi ne velja več teorija eskalacije, kar pomeni, da posameznik najprej poseže po tobaku, potem po travi in nato po ostalih drogah, vemo, da še vedno več kot 20 % posameznikov, ki sežejo

po travi, nato preide na druge droge.

Razlogi za moje odklonilno stališče so naslednji:

- Trava je srečanje z nečim prijetnim.

Večina mladih razmišlja takole: "Če se že ob travi počutim dobro, kako bo šele, če poskusim še kaj drugega?"

- Trava je srečanje z nečim ilegalnim in je lahko pot v kriminal.

- Travo le redkokdo kadi sam, zvečine se jo kadi v družbi. V to družbo pa pride nekdo, ki ti ponudi heroin - prvič, drugič, tretjič zastoj, petič plačaš. Danes več kot 70 % mladih dobi drogo od svojih prijateljev in ne od nekakšnih "preprodajalcev".

- Tu so biološki učinki trave. Trava vpliva na genetski material. Ko se dim zadrži v pljučih dalj časa, zaradi čim večjega učinka, povzroča bistveno več poškodb na dihalih kot tobak.

- Q motivacijski sindrom - THC ostane v telesu do enega meseca. Deluje inhibitorno na možgane in povzroča izgubo volje. Mnogi mladostniki, ki so bili pred kajenjem trave ambiciozni, ostanejo brez volje in cilja, vse jim je vseeno in pravijo: "Pustite me pri miru, življenje je brez zveze, vsaj travo naj kadim in se lepo imam." To je zelo hud učinek trave, ki lahko tudi po prenehanju uživanja marihuane traja od treh mesecev do treh let, pri nekaterih pa res lahko takoj izgine.

Kakšen poudarek dajete razlikovanju med mehкими in trdimi drogami?

To razlikovanje se opušta, ker ni smiselno. Dejstvo pa je, da po tej klasifikaciji med trde droge sodi tudi alkohol, ki pa ga pri nas toleriramo. Seveda so nekatere droge nevarnejše od drugih. Sam sem zagovornik življenja brez droge.

Pa vendar naša družba tobak, alkohol dopušča, ostalih drog pa ne.

Menim, da je to licemerstvo in upam, da se bo to spremenilo. Skrajni čas je že, da se tudi pri nas začne prepovedovati kajenje v javnih prostorih.

Denimo, da vas kot strokovnjaka za delo z mladostniki povabijo k pripravi programa za zmanjševanje odvisnosti od drog. Za kaj bi se posebej zavzemali? Čemu bi dali poseben poudarek?

Pri preventivnem delu se mi zdi pomembno predvsem delo z družino. Menim, da je družina tista osnovna enota, kjer se imajo ljudje najraje in so si zato tudi najbolj pripravljene pomagati. Ponuditi jim je treba možnosti, da se naučijo izboljšati svoje medosebne odnose, komunikacijo. Pomembna je vzgoja od rojstva dalje. Tudi vrtecev pri tem ne smemo izključiti. V osnovne šole je potrebno uvajati skrb za lastno zdravje, kjer bi imela informacija o drogah le manjši del znanj, ki naj bi jih posameznik o tem imel.

Slovenska Demokratska stranka je prevzela pobudo za pripravo političnih pogojev reševanja problematike drog. Pripravila je osnutek nacionalnega programa za boj proti drogam. Ali poznate ta program in kako ga ocenjujete?

Program poznam in menim, da je smiseln predvsem zaradi tega, ker omogoča usklajeno akcijo tako šolstva kot medicine, sociale, policije in sodstva. Prav tako pa pripisujem velik pomen tudi vsem lokalnim pobudam, ki bodo imele svoje programe. Danes ima že skoraj vsaka šola svoj program za preprečevanje jemanja drog, potrebna pa je koordinacija dela.

Značilna izkušnja tako od drog odvisnih posameznikov kot njihovih staršev je, da v primeru težav nimajo jasnih informacij in s tem pravih možnosti, kje naj iščejo pomoč. Strokovne službe jih običajno pošiljajo od vrat do vrat, ki pa za tovrstne primere zvečine ostajajo zaprta. Kakšno pomoč lahko vaša ustanova nudi od drog odvisnim posameznikom, glede na to, da ni namenjena izključno njim?

Mi smo bili pravzaprav eden prvih naslovov, na katerega so se starši začeli obračati že pred leti. Kot vodja oddelka za mladostnike lahko rečem, da vedno sprejmemo vse starše in mladostnike na pogovor. Najprej poskušamo ugotoviti družinsko situacijo in pokazati staršem, kaj lahko naredijo, kakšen je pri tem njihov delež in kakšen je delež njihovih otrok. Če ugotovimo, da gre za bolezensko motnjo, hude identitetne težave mladostnika, zelo moteno družinsko komunikacijo, potem takega mladostnika sprejmemo v Center. Tako se začne zdravljenje. S tem ko vplivamo na kakšno izraženo motnjo, lahko sekundarno vplivamo tudi na odvisnost od droge. V primerih opiatne odvisnosti pa naš oddelek ni primeren, ker nima možnosti zdravljenja na zaprtem oddelku, kar pa je potrebno zaradi vzpostavitve abstinence. Ob predvideni selitvi konec tega leta v prostore bivše vojne bolnišnice bomo v sklopu CMZ odprli tak oddelek, s predvidoma 10 posteljami.

Drugi del našega delovanja je preventivno delo, t.j. edukacija ljudi, ki delajo z mladimi, in delo s starši.

Ali bi, glede na vaše izkušnje pri delu z mladimi od drog odvisnimi lahko opisali kakšno značilnost teh mladostnikov?

Vsem tem mladim je skupno predvsem eno, to je grozovito nizko samospoštovanje. Ostale značilnosti teh mladostnikov so težave pri izražanju in prepoznavanju čustev, zadržana agresivnost, težave pri sklepanju in navezovanju socialnih stikov.

Želeli je, da bi imel posameznik čimveč informacij o drogah, saj se končno odloči sam. Za tiste, ki mladim te informacije posredujejo, kot so starši, vzgojitelji, učitelji itd., pa je zato najbrž poleg znanja potreben tudi izdelan ter s čustvi in predsodki neobremenjen odnos do drog. Kako ocenjujete situacijo pri nas v zvezi s tem?

Skupno mnogim današnjim razpravljalcem, predvsem pa velikemu delu odzivov v družbi nasploh, je to, da so droge nekaj družbi pousem tujega (uporabljen je bil izraz narodovo bolno telo). Teoretik Durkheim, ki je pred 100 leti prvič uporabil pojem socialna patologija, je nastopal proti tej patološki oz. patologizirajoči opredelitvi drog. Droge in drugi socialno-patološki pojavi so značilnost družbe, ne pa njen bolni del. Nasproti predpostavki, da so droge nekaj bolnega, patološkega, kar bi lahko kirurško odrezali, lahko postavimo drugo predpostavko, da droge so in bodo del naše družbe, da bodo tu čez deset, čez dvajset let in da s preprečevalnimi programi drog najverjetneje ne bomo izkoreninili. Moj predlog je, da bi poleg programov, ki skušajo zmanjševati povpraševanje in preprečevati ponudbo, razvijali programe, ki učijo, kako živeti z drogo. Droga bo droga, del našega življenja, ne glede na to, kako posegamo po analogijah iz medicinskega življenja, in ne glede na to, kako zelo smo prepričani, da obstaja model zdravega življenja in ne glede na to, koliko podobnih "zdravih" oddaj bomo še naredili. Spregledujemo temeljno družbeno značilnost, ki smo ji priča zadnjih tisoč let in ji bomo bržkone priča tudi naslednjih tisoč let. Hvala.

(Aplavz).

Bojan Dekleva

Odnos do drog je proces, ki traja vse življenje. Menim, da je to ključno vprašanje. Večina ljudi ima do droge precej nerazčiščen odnos. Sami sebe dostikrat sprašujemo: "Zakaj neko drogo vzamemo? Zakaj pa je ne vzamemo? Kaj bi bilo, če bi jo vzeli?" Dostikrat se vzgojitelji bojijo dela z mladostniki, odvisnimi od drog, ker sami pri sebi nimajo razčiščenega odnosa do droge. Ali pa so mladim slab vzgled npr. s svojim odnosom do alkohola, tobaka in droge. Pomembno je, da ljudje, ki delajo z mladimi, ne dobijo samo znanja o drogah, ampak morajo imeti možnost tudi razviti svoj osebni odnos do droge. To mora biti del njihove edukacije.

Sami ste zastopnik življenja brez droge. Dostikrat pa slišimo, da se bomo morali naučiti živeti z drogo. Živeti z drogo - kaj menite o tem?

Živeti z drogo, to je zelo realistično. Vendar pa ta misel ne sme pomeniti, da bomo drogo zdaj tolerirali. Tudi s kriminalom moramo živeti, pa svojih otrok ne vzgajamo, da bi lagali in kradli.

Želite dodati še kaj?

Mislím, da moramo biti na splošno bolj restriktivni. Povsem jasno mora biti, da droge v šolo ne sodijo. Mlad človek, ki uživa drogo, mora občutiti, da tako ne gre. Dokler mladostnik ne začuti posledic svojega neustreznega vedenja, ne moremo pričakovati, da ga bo pripravljen korigirati. Pomembno je, da so tudi v družini jasna pravila tudi za tiste mladostnike, ki uživajo drogo. Potrebni so jasni okvirji kaj je dovoljeno in kaj ne, kar pa ne gre nujno na škodo toplih, čustvenih odnosov.

Pogovarjala se je Darja Zorc.

